

Ludvigs Adamovičs par latviešu senreligiju

Eva Mārtuža, Mg. Theol.

Ludvigs Ernests Adamovičs (1884 – 1943) XX. gadsimta 20. gadu beigās vadošais Latvijas baznīcas vēstures pētnieks, Latvijas baznīcas vēstures sistematizētājs, nozīmīgs 20. gs. latviešu vēsturnieks, teologs un pedagogs, bijis arī izglītības ministrs K.Ulmaņa valdībā un latviešu senreligijas pētnieks.¹ Ja 1941. gadā padomju okupācijas laikā viņš nebūtu apcietināts, deportēts uz Soļikamskas lēģeri, kur 1942. gadā notiesāts uz nāvi un nošauts, tad latviešu senreligijas pētījumi būtu profesionāla teologa turpināti.²

L. Adamoviča bibliogrāfijā uzskaitītas 1020 publicētas vienības.³ Par latviešu senreligiju un mitoloģiju ievērojamākie darbi ir "Die Letten und die katholische Kirche"(1930), "Diferenciācija un integrācija latviešu mitoloģijā"(1936), "Senlatviešu reliģija. Vēstures atziņas un tēlojumi"(1937), "Senlatviešu reliģijas vēlajā dzelzs laikmetā" (1937), "Senlatviešu pasaules ainava"(1938), "Dažas "Dieva dziesmu" grupas jaunā skatījumā." (1938), "Zur Geschichte der altlettischen Religion"(1940a), "Dižā debesu sēta latviešu mitoloģijā" (1940b), "Tautas dziesmas par debesu kāpnēm"(1940c), "Ceļā uz pilnību" I daļa, "Daži raksturīgi vaibsti mūsu senču garīgajā sejā" 1934, kā arī šķirkļi "Latviešu konversācijas vārdnīcā".⁴

Viņa veikums liek domāt par visnotaļ svarīgu uzstādījumu – kā rakstīt par latviešu senreligiju arī mūsdienās, L. Adamoviča pētījumi ir vieni no retajiem Latvijas teoloģijas vēsturē. Adamovičs uzsver, ka par "senlatviešu reliģiju nav uzglabājušās sakarīgas vispusīgas ziņas. Latviešu mitoloģija nestāv mūsu priekšā galīgā nobeigtībā, pilnībā un sistematizētā vienveidībā, bet ir saskaldīta atsevišķos fragmentos daudzās tautas dziesmās, teikās un ticējumos. Savācot, izskaidrojot un apvienojot tos, dabūjam senlatviešu reliģijas rekonstrukciju, vairāk vai mazāk

1 Roberts Feldmanis, *Latvijas baznīcas vēsture* (Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2011), 11.–13. <http://www.latvijasluteranis.lv/2013/04/22/ludvigs-adamovics/> (skatīts 1.09.2015.)

2 Ibid.

3 Rolfs Ekmanis, Freimane Aija, Talonen Jouko *Bibliography of Ludvigs Adamovičs. Ludvigs Adamovičs. Bibliogrāfiskais rādītājs.* (Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura; Societas historiae ecclesasticae Fennica, 2005), 134 p.: il. – 1020 vienības.

4 Ibid.

hipotētisku un ticamu."⁵ Konversācijas vārdnīcā, rakstot attiecīgo šķirkli, L. Adamovičs tam dod nosaukumu "Dievs latviešu mitoloģijā", uz ilgiem gadu desmitiem piedāvājot kanonu, pēc kura tiks skaidrots latviešu mitoloģijas jeb senrelīģijas Dievs.⁶

Līdz pat Latvijas valsts nodibināšanai 1918. g. ilgus gadsimtus notika nejauša vai ideoloģiski negatīvi orientēta tautas garamantu piefiksēšana, interese par tautu, tās īpašo kultūras vidi un vēsturi praktiski nepastāvēja. Folkloru saprata gandrīz kā rašanos no nekā, patvaļīgu izplatīšanos, bez dziļāka satura izpratnes un tautas aktīvas līdzdalības visos kultūras procesos.⁷

Iekšējais protests pret citu valstu uzspiestajām dzīvesveida formām saglabāja ne tikai latviešu senseno zemkopju pasaules uzskatu, kas ir ciklisks, pakļauts dabas ritumam un tas joprojām ir saglabājies un iesakņojies spēcīgāk nekā lineārais laiks, bet arī savu Dieva izpratni. Latviešu tautasdziesmas, pasakas, teikas, parunas un sakāmvārdi, buramvārdi pārstāv tautas domāšanu, morāli un psiholoģiskās reakcijas. Sastopoties ar senlatviešu ticību un Dieva vārda ietilpību "kristīgie misionāri pārņēma baznīcas valodā Dieva – Radītāja apzīmēšanai. Līdz ar to vārds "dievs" tapa par sugas vārdu."⁸

Mantojumā Adamovičš saņēma tādu Latvijas Baznīcas vēsturi, kas bija rakstīta vāciešiem un vācbaltiešiem, t.i., dominēja ārzemnieku, svešautiešu viedoklis.⁹ Adamovičš uzskatīja, ka katras tautas vēsture reliģiskam cilvēkam ir kā "audums, kura meti ir vispārcilvēciskas reliģiskās intereses un vajadzības, bet audi (manā dzimtenē saka: iekšauda) ir Dievam kalpojošās tautas īpatnējās dvēseles dzīves darinājums."¹⁰ Nav vairs speciāli pierādāms, ka senlatviešu augstais materiālās kultūras stāvoklis vēlajā dzelzs laikmetā (800—1200 pr. Kr.) un tā laika sabiedriskā iekārta ietekmēja latviešu reliģiju un tikumību. Galvenā latviešu nodarbošanās — zemkopība un lopkopība, tad arī zvejniecība un medniecība — atspoguļojās viņu reliģisko interešu pasaulē. Sabiedriskā un politiskā dzīve (ģimenes un dzimtas kopība, novadu valstis un pa daļai arī jau cilšu valstis) bija reliģijas apgarota un ar kopkultu saistīta.¹¹

No teoloģijas skatupunkta vērā ņemams ir L. Adamoviča viedoklis, ka latviešu senrelīģijas galvenais dievs ir Dievs – Debesu tēvs. Dievs nozīmē – debesis. Viņš ir

5 Ludvigs Adamovičs, *Latviskums mūsu dievkalpojums* (Rīga: Latvijas vidusskolu skolotāju kooperatīvs, 1939), 16.

6 Haralds Biezais, *Dieva tēls latviešu tautas reliģijā* (Rīga: Zinātne, 2008).

7 Ludvigs Adamovičs, "Senlatviešu reliģija", raksts krājumā *Vēstures atziņas un tēlojumi* (Rīga: 1937) 45.–115.

8 Latviešu konversācijas vārdnīca, (Rīga: A. Gulbja apgāds, 22.burtnīca), 5595–5599.

9 Roberts Feldmanis, *Latvijas baznīcas vēsture*, 9.

10 Ludvigs Adamovičs, *Latviskums mūsu dievkalpojums*, 17.

11 Ludvigs Adamovičs, *Senlatviešu reliģija*, 48.

īpaša mitoloģiska būtne, viņa vārds ir īpašvārds nevis sugas vārds. Dievs pieskaitāms reliģiju vēsturē labi pazīstamajiem pirmtēviem jeb sentēviem, kuru nopelns ir pasaules radīšana un pastāvošās kārtības nodibināšana. Uz šo senlatviešu Dieva darbību norāda it īpaši viņa otrs vārds Vecais tēvs. Katrā ziņā ticība Dievam uzskatāma par ļoti senu parādību latviešu senreliģijā, šķiet, ka nav iemesla noliegt iespēju, ka tā pastāvējusi jau līdzās pirmatnējai ticībai bezpersoniskiem spēkiem, mirušo un garu kultam.¹² To apliecina vārda Dievs iespējamās saknes, skaniskās un morfoloģiskās līdzības ar citām indoeiropiešu valodām, vārda Dievs etimoloģija, kuru apskata L. Adamovičš, uzsverot, ka latviešu vārds Dievs saglabājies pie mums no indoeiropiešu (IDE) pirmtautas. Indoeiropiešu valodās Dievs (no saknes div – spīdēt, mirdzēt), tiek visur līdzīgi izrunāts: sanskritā – Dyaus, prūsiski – Deivas, lietuviski – Dievas, latīniski – Deus. Arī somugru valodās (somu – taivas, igauņu – taevas, lībiešu – tovas). Adamovičš uzskatīja, ka vārds *dievs* izsenis ir bijis īpašvārds nevis sugas vārds.¹³

Dieva analīzi viņš turpina grāmatās "Senlatviešu pasaules ainava"(1938) un jau padziļināti grāmatā "Dižā debesu sēta latviešu mitoloģijā" (1940b), norādot, ka "ar vārdu Dievs varēja apzīmēt tikai tādu būtni, kas bij ar debesīm saistīta, jo šā vārda pirmnozīme ir debesis", Dieva vārda izcelsmi saistot ar debesu nosaukumu. Savukārt uzskatu, ka baltu tautas debesi ir dēvējušas par Dievu, konkretizējot laiku (1. gadu tūkstotis pirms Kristus) un datējumu apstrīd Haralds Biezais, jo tam neesot iespējami nekādi pamatojumi.¹⁴ Sekojot Rūdolfā Otto kritiskajam vērojumam, ka vārds Dievs nav saistāms ar debesīm, Vēdās nav atrodams par debesīm augstāka personificēta būtne vārdā dievs *dyaus*, Adamovičš konstatē, ka "šā vārda attiecināšana uz debesīm ar numinozu raksturu nav tik sena, bet radusies tikai pēc austrumu un rietumu āriešu, pat pēc indiešu un irāņu nošķiršanās".¹⁵ Adamoviča skatījumā vārda *dievs* lietojums un skaidrojums jāskata arī dažādās līdzīgo valodu saimēs. Viņa spriedumi loģiski noved pie latviešu vārdiem *dīvs* un *dīva*, "kas nozīmē brīnumu un kopā ar

12 Ibid., Latviešu konversācijas vārdnīca.

13 Ludvigs Adamovičš, *Senlatviešu reliģija*, 65.

14 Haralds Biezais, *Dieva tēls latviešu tautas reliģijā* (Rīga: Zinātne, 2008) 32.

15 Ludvigs Adamovičš, *Senlatviešu pasaules ainava*, (Rīga: 1938), 28. *Dižā debesu sēta latviešu mitoloģijā*, Rīga: 1940) 379.

attiecīgajiem leišu un slāvu vārdiem liekas izceļam nevien priekšmeta un parādības duršanos acīs, bet arī tā numinizāciju. Un vārds Dievs tad būtu uzskatāms par atsevišķas izcilas dievišķas būtnes nosaukumu."¹⁶

Adamoviča pieņēmumu noraida H. Biezais ar piemēriem no tautasdziesmām. Vārds *dīvs* latgaliski, kas skaitās latviešu valodas senākā forma, tulkojumā latviski ir Dievs. Dīva ir locījums ģenitīvā (kā? Dīva). H. Biezais, lai pierādītu savu tēzi un nepadziļinātu diskusiju par vārda Dievs izcelsmi, necitē nevienu tautasdziesmu latgaliski.¹⁷ Piemēram: Struoņej, Dīvs, kū struoņej; Nadūd Dīvs; Dīvs īdava; Dīvs pajāme; Dīvam juot tū zirdzeņu apkuort munu teirumeņu.¹⁸

Dainu krājuma sastādītāja Kr. Barona piedāvājumā¹⁹ Dievs arī ir zemes kopēju patrons: sēj, briedē, novāc ražu, dara alu, līksmo par izdevušos vasariņu. Ir klātesošs cilvēka dzīvē. "Dievs ir arī ētiskās un tiesiskās kārtības noteicējs un sargs."²⁰ Arī likumdevējs, likteņa lēmējs: "Dievam vaļa ne ļaudīm pār to manu augumiņu"(8514) citē Adamovičs. Viņš ieskicē pārmaiņas, kas rodas tautasdziesmās dzimtbūšanas laikos, kad Dievs vairs nav bagātais vīrs, bet nabaga ceļinieks, kurš savējiem palīdz morāliski. Savukārt Dieva pretnis Velns kā zemes kungu personificējums ieguvis hiperizmērus, bagātību un varu. "Tā paralēli zemnieku kārtas pagrimšanai dzimtbūšanā latviešu pasaku Dievs zaudē savu zemes spēku un pārveidojas par mesliānisku tēlu, kas debesīs nodibinās nākotnes taisnības un miera valsti."²¹

Grāmatā "Dižā debesu sēta latviešu mitoloģijā" (1940b) un "Tautas dziesmas par debesu kāpnēm" (1940c) izvērsti analizē mītisko debesu būtņu – Dieva sētas iemītnieku – Dieva, Saules u.c. dzīvi un darbību, izskatu, pušķošanas, pupu kā trepes uz debesīm, noskaidrojot, "cik daudz tās dod vielu senlatviešu debesu mītu

16 Ibid.

17 Haralds Biezais, *Dieva tēls latviešu tautas reliģijā*, 38.

18 www.dainuskapis.lv

19 Avoti. Kr. Barona Latvju Dainu piektajā sējumā VII nodalījumā ar virsrakstu "Mītiskas dziesmas. Debess draudze. Dabas priekšmetu un dabas parādību personifikācija un dievināšana" (319.–408. lpp., Nr. Nr. 33647 – 34082) visi apakšnodalījumi, izņemot sesto – par "mātēm"(402.–404.lpp., Nr. Nr. 34048 – 34058), tēlo "debess draudzes" un tās atsevišķo locekļu dzīvi un darbību, bet šīs mītiskās būtnes minētas arī citās dziesmās, kā to arī rāda Kr. Barona sastādītie rādītāji (V 326.–330. un 333. lpp.) utt., *Dižā debesu sēta latviešu mitoloģijā*, Rīga: 1940) 322.

20 Latviešu konversācijas vārdnīca, 22. burtnīca, 5598–5599.

21 Ibid., 5599.

rekonstrukcijai", pieskaitot tās samērā vēlam debesu mīta attīstības posmam.²² Dieva dzīve debesīs ir atsevišķu apceru galvenā tēma. Adamovičs tajās ievieto pirmtēvu un sentēvu, kas ir veiksmīgs zemkopis, izcilas paraugsaimniecības jeb debesu sētas iekārtotājs.²³ Dievam ir savi atribūti un konkrētas funkcijas, daudzveidīgas saimniekošanas jomas, (arī uz zemes, Dievs ir līdzdalīgs). Adamovičs pētījumos par senrelīģiju uzsver latviešu un indoeiropiešu senās dievības, viņaprāt Zemesmāte bijusi sakne, no kuras izrietējis vesels pulks diferencētu dabas māšu: Nakts–, Ūdens–, Vēja–, Meža–, Lauku– un Ugunsmātes līdz Veļu–, Kapu– un Smilšumātei. Minētajām mātēm savukārt var būt citi atzarojumi, piemēram, Ūdensmātei – Jūras–, Upes–, Miglas– un vēl citas mātes. Mežamātei varēja būt vēl daudzveidīgāki sazarojumi: Krūmu–, Lapu–, Ziedu–, Ogu–. Ganu–, Bišu– un Briežumāte, neatpalika Laukumāte ar Ceru–, Miežu–, Rudzu– un pat Mēslumāti.²⁴ Mūsdienās šo mitoloģisko virzienu plaši pētījusi Janīna Kursīte u.c.²⁵

"Latvju baznīcas vēsturē" liela vieta veltīta raganām, burvjiem, spīganām, miežu un rudzu vilkam, rudzu ruņģītim un spuļģītim, Ūsiņam un Māršavai, lietuvēniem, sumpurņiem, zalšiem, krupjiem, Pērkonam, Jodam, taču visiem pāri "Debesdievību priekšgalā stāvēja Dievs–Debestēvs".²⁶

Adamoviča pieeju Dieva izpratnei apšaubā Ernests Brastiņš, uzsverot, ka Adamovičs "tīšām salicis ačgārnā sistēmā senlatviešu reliģiskos elementus, lai rastos tāda latviešu dievticības ainava, kas nevienam vairs neliktos pievilcīga. Jāatzīst, ka viņš ar savu kristīgā misionāra uzdevumu ir gan piepildījis, bet noziedzies pret zinātnisko objektivitāti."²⁷

Pēc apceres "Senlatviešu reliģija" publicēšanas Brastiņš raksta recenziju "Labietim":

22 Ludvigs Adamovičs, *Dižā debesu sēta latviešu mitoloģijā*, 322.

23 Ludvigs Adamovičs, *Senlatviešu reliģija*, 65.

24 Ibid..

25 Janīna Kursīte, *Mītiskais literatūrā, folklorā, mākslā* (Rīga: Zinātne, 1999); Haralds Biezais, *Die Hauptgöttinnen der alten Letten* (Diss: Uppsala, 1955), *Seno latviešu galvenās dievietes* (Rīga: Zinātne, 2006), V. Kalve, "Māra. Dēkla. Kārta", raksts *Literatūra un Māksla*, 1986, 6.05., Edgars Rumba, "Latviešu dievība Laima" raksts grāmatā *Viņpus aizspriedumiem, noliegumiem un ilūzijām* (Rīga: Zinātne, 1994).

26 Ludvigs Adamovičs, *Latvijas baznīcas vēsture*, 6.–9.

27 Ernests Brastiņš, "Ačgārnas domas triju profesoru rakstos", raksts žurnālā *Labietis* (Rīga: Labietis, 1937), nr. 4., 232.

"Šo apcerējumu lasīdami, daudzi nesaprašanā jautājuši, kamdēļ viņā tik pārāk gari izklāstītas latviešu godības un burvības, bet dievības apcerētas nesamērīgi strupi. Dievs, kam senlatviešu reliģijā galvenā vieta, apcerēts tikai dažās lappusēs, tā garām ejot. (..) Bet Adamoviča darbā, viņa paša vārdiem izsakoties, "latviešu senie dievi ir nolikti pie malas, tāpat kā senie darba rīki." "28 Adamovičš izcēla vienīgo visvareno Dievu, kas "stāv pāri visām pasaules tautām un visiem laikiem. Visas augstākās reliģijas, kas atzīst viendievību, nav ierobežotas vienas tautas gara dzīves apvārsnī, bet ir vispārcilvēcīgas, universālas."29

Patiesībā diskusiju objekts bija Dievturībā pieteiktā trīsvienība: Dievs, Laima, Māra. Māru kā dievību Adamovičš piedēvē kristīgajam uzslāņojumam, katolisma iespaidam, kur nekritiski sajauktas gan Māra, gan Laima, gan kristiešu svētā Marija.³⁰ Vēl viens diskusiju objekts ir vārda *baznīca* izcelsme, Adamovičš šo vārdu salīdzina ar lietuviešu valodu "bažnyčia", kas ir Lietuvas zinātnē pierādīts kā sens vārds, ar kuru apzīmēja pirmskristietības laika svētnīcas, un šis nosaukums ir saglabājies līdz pat 15. gadsimtam.³¹

L. Adamovičš apraksta, kāpēc vēl 16. gadsimtā Livonijā dzīvojošās tautas joprojām tiek dēvētas par "neofītiem" jeb jaunatgrieztajiem, jo nevāci, kaut arī ir kristieši, praksē turpināja savas kultūras senās tradīcijas. Vēl jāņem vērā arī tas, ka no kristīgās ticības ieviešanas sākumiem Latvijā pastāvējaniecīga privileģēta vācu minoritāte, kas valdīja pār lielu majoritāti – visu tautu. Baznīca bija zemes baznīca,

28 Labietis, 231.

29 Ludvigs Adamovičš, *Senlatviešu reliģija*, 48.

30 Citēju: "Pāri visiem citiem stāvēja Māra, īpašs sinkrētisks veidojums, kas apvienoja sevī katoļu sv. Mariju un senlatviešu likteņa dievi Laimu. Līdz pašam pēdējam laikam netrūkst apgalvojumu, ka Māra esot senlatviešu dievība, jo viņai neesot nekā kopēja ar kristīgo Mariju (tā vēl nupat M. Bruņinieks savā rakstā "Senlatviešu Māra", Izgl. Mīn. Mēnešr. 1938. II.). Bet šādu apgalvojumu izplatītāji un aizstāvji aizmirsuši vai arī nekad nav zinājuši, ka viduslaiku katoļu sv. dievmātei Marijai nav gandrīz vairs nekas kopējs ar evaņģēliju Jēzus māti Mariju. Sv. dievmāte ir visspēcīgā "debesu ķēniņiene" un lielā jaunavu un sievu patrone ("lielā palīdzē sievām, grūto sievu atbalsts un vieglo radību gādātāja"). Marijas un tāpat arī citu svēto leģendās bij ieklūduši arī daži pagāniski mītiski motīvi. Šādi katoļu tautu ticējumu svētie ar Mariju priekšgalā bij ienākuši toreiz latviešu mitoloģijā un ticējumos, piesavinādamies vēl dažus latviskus motīvus." Ludvigs Adamovičš, *Latviešu ieaugšana kristietībā. // Evaņģēlija gaismā* (Rīga: Ev.-lut. Baznīcas Virsvalde, 1939), 140.-141.

31 Ibid., 100.

bet nekļuva tautas baznīca.³²

Reformācijas Livonijā sākās 16. gadsimta 30-jos gados, praktiski neskarot latviešu zemniekus. Vācu turēšanās pie kārtas privilēģijām un gatavība kalpot jebkurai varai, kas tās sargātu un darītu visu, lai tās paturētu, ieskaitot latviešu zemnieku fizisku ietekmēšanu, necilvēcīgu klaušu uzlikšanu, izlikšanu no mājām, pēršanu par baznīcas neapmeklēšanu u.tml. atturēja no "kungu reliģijas", "kungu Dieva". Diemžēl arī luteriskā baznīca Latvijā vēl ilgu laiku ir vācu nevis tautas baznīca.³³

Katoļu baznīcas lomu Latvijā L. Adamovičs vērtē kritiski, jo ticību sākotnēji uzspieda, bet vietējie to nepieņēma vai arī izlikās, ka ir pieņēmuši. Tomēr gadsimtu gaitā kristīgā ticība ļoti lēni un visai pretrunīgi iesakņojās latviešu tautā. L. Adamovičs reāli vērtē situāciju: "Ne oficiālā katoļu teoloģija pārvaldīja latviešu uzskatu pasauli. Galvenā kārtā tur nogulsnējās katoļu kulta un kultiskās maģijas ietekme, svēto leģendu brīnumpasaule un baznīcas prakses prasības. Bet ar tām apvienojās un tām pakļāvās daudz senlatviska pagānisma elementu, tā, ka galu galā katolisms 16. un vēl 17. gs. bija īsti latvisks katolisks sajukums jeb sinkrētisms, pus kristianisms un puspagānisms."³⁴ Tādējādi, saplūstot pagāniskajām tradīcijām ar kristīgajām, veidojās arī savdabīgs, sinkrētisks Dievs, ko Adamovičs raksturo kā "senlatviešu mitoloģijas un kristīgās mācības un leģendu sajaukumu latviešu folkloras Dievā"³⁵ Šo sinkrētisko senlatviešu reliģijas veidojumu zīmīgi nodēvējot par Mīļdieviņa un mīļās Māras reliģiju.³⁶ 19. gadsimtā, latviešu kultūras, izglītības un saimnieciskās augšupejas laikmetā, vēstures liecībās joprojām atrodami apstiprinājumi, ka latviešu tauta godā senču ieražas.

Adamovičs te saskatīja arī latvieša kā personas duālisma jeb divkosības veidošanās cēloni:

32 Ludvigs Adamovičs, *Latviešu ieaugšana kristietībā*, 140.

33 Ibid.

34 Ibid.,140.

35 Ludvigs Adamovičs, *Latvijas baznīcas vēsture*, 21.

36 Ibid.

"Līdz ar sociālās un saimnieciskās atkarības nostiprināšanos latviešos sāka parādīties vergu tikums: viltus, krāpšana, spītība, cietsirdība, pat zināma mežonība un atrašanās no "civilizācijas pienākumiem". Zīmīgs ir fakts, ka šīs īpašības parādās galvenokārt attiecībās ar pret cittautiešu kungiem, kamēr pašu attiecībās nekas būtībā nemainās."³⁷

Latvijā jaunas reliģiskās tradīcijas veidošanas ideoloģiski politiskais konteksts rodams 20. gs. 20.–30. gados, kad tika meklēta savai valstij unikāla, dabiska, latviska reliģija. L. Adamovičs atzina nacionālu kristietību, taču neatbalstīja atgriešanos pie seniem latviešu tautas reliģiskajiem uzskatiem, kas viņaprāt neatbilda 20. gs. 30. gadu kristīgai latviešu reliģiskajai izjūtai. Viņš atzina, ka nacionālajā kristietībā izpaužas katras tautas īpatnējais viedoklis un īpatnējā psiholoģiskā pieeja dzīvei un tās parādībām. Reliģiskajā Dieva, dabas un cilvēka uztverē skan arī tautas īpatnējās stīgas un sadzirdama to raksturīgā skaņu nokrāsa. Savas atziņas, jūtas un vēlēšanās arī ticības dzīvē kāda tauta mēdz izteikt savā valodā, tās vārdos un simbolos.³⁸ Evaņģēliski luteriskās baznīcas vēstures kontekstā latviskošana bija saistīta ar centieniem tuvināt luterisko kultu katra latvieša garīgajiem meklējumiem. Viens no Adamoviča mērķiem ir latviskuma lomas palielināšana kristietībā, konkrēti, dievkalpojumu latviskošana:

Dievkalpojuma tautiskums ir viens no galvenajiem jautājumiem tautiskas kristietības veidošanā. Dievkalpojums ir visiem atklāti pieejama un vērojama reliģijas izpausme: pēc tā var spriest par reliģiozitātes dziļumu un spēku, no tā var vērot reliģiskās dzīves raksturu, arī tautiskumu. Dievkalpojuma tautiskums rāda kristīgās ticības iesakņošanos tautas dzīvē un apvienošanos ar tautības garu. Tāpēc arī latviešu nacionālās evaņģēliskās baznīcas tapšana ir gājusi un iet roku rokā ar latvisku evaņģēlisku dievkalpojumu izveidošanos.³⁹

Citādu latvisko reliģiju un latviešu Dievu redzēja Dievturības dibinātāji. Dievturība tapusi kā pilsētas, izglītotās, akadēmiskās vides vēlme pēc sava folklorā sakņota

37 Ludvigs Adamovičs, *Daži raksturīgi vaibsti mūsu senču garīgajā sejā* (Rīga: Akadēmiskā runa Latvijas Universitātes dibināšanas gadadienā 1934. gada 28. septembrī).

38 Ludvigs Adamovičs, *Latviskums mūsu dievkalpojumos*, 17.

39 Ibid., 5.

Dieva izpratnes, senā folkloras Dieva laikmetīga turpinājuma. 20. gs. 20–jos gados sāktā diskusija gan starp nacionālas kristīgās reliģijas izveides idejas autoriem, gan Ernesta Brastiņa izveidoto Dievturību, nav beigusies arī 21. gadsimtā. Adamovičs par Dievturiem raksta, ka tai trūkst vēsturiskas perspektīvas un objektivitātes kā arī nepieciešamā reliģiskā dziļuma un sprieguma. "Dievturu propaganda pret kristietību un uzskats, ka kristīgā ticība un latviešu reliģiskās tikumiskās atziņas izslēgtu viena otru, ir latviešu nacionālās reliģijas galējs un vienpusīgs, bet arī nepamatots atrisināšanas mēģinājums. Tautas plašākas aprindas ir nekustīgas šai ziņā."⁴⁰

Reliģiju pētnieces Agita Misāne 21.gadsimtā Dievturību vērtē kā parādību, kas "vienlīdz piederīga divām sfērām – reliģiju pasaulei un nacionālismam, t. i., politiskajai ideoloģijai, un šī divkāršā piederība nodrošina tai īpatnu vietu Latvijas sociālajā un reliģiskajā vēsturē. (..) Dievturība ir reliģiska atbilde uz jautājumiem par etnisko latviešu vietu Latvijas valstī, latviskās identitātes raksturu un īpaši tās reliģisko dimensiju, pamatnācijas atbildību par valstī notiekošajiem procesiem, valsts attiecībām ar reliģiskajām organizācijām, latviešu attieksmi pret minoritātēm un attiecībām ar tām un iespēju visu šo attiecību kopumu formalizēt un leģitimēt ne tikai politiskā, bet arī reliģiskā līmenī."⁴¹

Adamoviča un viņa laikabiedru teologu viedokli, ka "Dievturu mitoloģiskajām iedomām nav zinātnes sankcijas"⁴² var saprast, jo toreiz vēl zinātnieki nerunāja par patstāvīgā un mainīgā kopsakarībām folklorā, īpaši Dieva uztverē, kas sabiedrībā notiekošo procesu kontekstā noveda pie Dievturības izveides. Tā saistīta ar folkloras īpašo specifiku – empīrismu – radošumu, senās tradīcijas pielāgojumu nacionālas valsts dzimšanai, tās latviskuma jeb identitātes meklējumiem. Dievturība nav jāskata nevis kā gatava pagātnes senreliģijas kopija, bet kā šīs tradīcijas dinamisks process, kam ir simboliska sasaiste ar pagātni, jo tā vairs neiedzīvina pašu pagātni, bet ir tagadnē simboliski konstruētas interpretācijas ceļā radīts pagātnes modelis, "simbolisks veidojums, ar ko cilvēki tagadnē iedibina saikni ar jēgpilnu pagātni un

40 Ludvigs Adamovičs, *Latvijas baznīcas vēsture*, 61.

41 Agita Misāne, "Dievturība Latvijas reliģisko un politisko ideju vēsturē" (Rīga, LU Reliģiski–filozofiski raksti, X /2005.), 101.–117.

42 Ludvigs Adamovičs, *Senlatviešu reliģija*, 48.

piešķir atsevišķām kultūras formām vērtību un autoritāti."⁴³

Adamovičš atbilstoši sava laika tendencēm uzskatīja, ka latvietības saikne ar tās senkultūras sastāvdaļu – reliģiju esot laikmeta radīts pārspīlējums uzsvērt nacionālās īpatnības arī reliģijās.⁴⁴ Tomēr arī kristīgā ticība par īsti latviešu reliģiju uzskatāma nevis no 12.–13. gadsimta, kad kristietība ienāca Latvijā, bet gan tikai no 18. gadsimta, kad sākās Brāļu draudžu kustība. Otrs secinājums: kristietība un latvietība nav savstarpēji konkurējošas. Kristīgā ticība nenonivelē latvietību, bet gluži pretēji – ierāda tai cieņpilnu vietu. Latviskās kultūras uz kristīgās reliģijas saskares punktos tās papildina viena otru. Trešais, mūsdienu latviskā identitāte ir meklējama kristietībā, jo latvieši kā tauta formējās pēc kristietības ieviešanas:

Kad kristīgi latvieši sanāk uz dievkalpojumu latviešu mācītāja vadībā, tad šis dievkalpojums dabiski veidojas latviskā garā. Nav nepieciešams apzinīgs tautiskums, bet gan faktiskā patiesa sakņošanās tautiskā kultūrā. Daudzas tautas izkopusas savu nacionālo kultūru, kamēr vēl nebija tām prononsētas (lasi izteiktas) tautiskas apziņas; pamodusies tautiskā apziņa mēdz atrast tautisko kultūru un tautas tradīcijas jau priekšā. Nepieciešams iepriekšējs noteikums tautiskiem veidojumiem ir vienīgi tautas gara iespēja brīvi attīstīties un izpausties.⁴⁵

Mūsdienās, jau veidojot jaunas latviešu senreliģijas interpretācijas, būtiski ieskatīties L. Adamoviča veikumā, atziņās, spriedumos. L. Adamoviča latviešu senreliģijas skatījums apliecina latviešu tautai, tās garīgajam mantojumam veltītu mūžu.

Summary

The paper is devoted to the theologian works of the Latvian scientist Ludvigs Ernests

43 Richard Bauman, "Performance", In: *Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments: A Communications-Centered Handbook*. (New York and Oxford: Oxford University Press, 1992a, 128) 41–49.

44 Ludvigs Adamovičš, *Senlatviešu reliģija*, 51.

45 Ludvigs Adamovičš, *Latviskums mūsu dievkalpojumos*, 46.

Adamovičs (1884 – 1943). Author talks about ancient Latvian religion in his articles. L. Adamovičs recognized the old religion as a scientific research object. So he did not approve of forming a new religion in the 20th century, years 20 to 30, when the base was sought out in the old religion of the unique, natural, Latvian religion. L. Adamovičs recognized national Christianity.

